

VIEŠŪJŲ PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS LIETUVOJE: PROFESINĖS REABILITACIJOS PROGRAMOS POTENCIALIŲ DALYVIŲ NUOMONIŲ TYRIMAS

Jurga Staponkienė, Anželika Šerikova

Šiaulių universitetas

Anotacija

Šiame straipsnyje nagrinėjamos viešųjų programų įgyvendinimo problemos, pateikiama viešųjų programų vieta viešojo valdymo struktūroje. Empiriniame tyrime analizuojamos konkrečios viešosios programos (Profesinės rehabilitacijos programos) potencialių dalyvių nuomonės. Tyrimo metu atskleistos pagrindinės priežastys, lėmusios potencialių dalyvių atsisakymą dalyvauti šioje programoje.

Pagrindiniai žodžiai: viešoji programa, viešasis programų įgyvendinimas, profesinės rehabilitacijos programa, poveikio vertinimas.

Įvadas

Tyrimo problema ir aktualumas

Sėkmingas viešųjų programų įgyvendinimas yra vienas pagrindinių efektyvaus viešojo sektoriaus valdymo elementų. Valstybės mastu viešosioms programoms rengti ir realizuoti skiriami milijoniniai asignavimai. Šių programų įgyvendinimu siekiama tam tikro ekonominio-socialinio efekto visai visuomenei, jos gerovei.

Šiame straipsnyje pristatomas profesinės rehabilitacijos programos potencialių (atsisakiusiųjų dalyvauti programoje) dalyvių nuomonių tyrimas. Pastaraisiais metais neįgalųjų socialinės integracijos politika orientuojama į žmogaus gebėjimus, savarankiškumo skatinimą, pagalbą norintiems dalyvauti socialiniame gyvenime. Vadinais, nuo užuojautos pereinama prie praktinės socialinės integracijos, pripažįstama neįgalųjų teisė į darbą, skatinamas savarankiškas darbas, verslumas (Petrauskas, Bilevičienė, 2007). Profesinės rehabilitacijos programa orientuota į asmenis, aktyviai dalyvavusius darbo rinkoje, tačiau dėl ligos (suluošinimo) praradusių galimybę dirbti įprastą darbą pagal profesiją. Ši programa padeda neįgalium tapusiam asmeniui kuo sparčiau grįžti į darbo rinką, skatina socialinį savarankiškumą, dalyvavimo galimybių didėjimą ir veiklos apribojimų mažėjimą siekiant dalyvauti visuomenės gyvenime. Tai neįgalųjų integracijos į darbo rinką programa, apimanti darbinių gebėjimų įvertinimą, profesinį orientavimą ir konsultavimą, profesinių įgūdžių lavinimą, profesinį mokymą bei įdarbinimą.

Profesinės rehabilitacijos programa pradėta vykdyti 2005 m. Iki 2009 m. rugsėjo 1 d. šioje programoje jau dalyvavo 1304 asmenys. Kaip rodo statistiniai duomenys, profesinės rehabilitacijos programą renkasi tie asmenys, kuriems darbingumo lygis nustatomas jau ne vienerius metus, t. y. asmenys, jau kelerius metus turintys neįgaliojo statusą, niekur nedirbantys ir nesimokantys.

Tyrimo objektas – profesinės rehabilitacijos programos potencialių dalyvių nuomonės.

Tyrimo tikslas – nustatyti viešųjų programų įgyvendinimo problemas Lietuvoje ir atlikti profesinės rehabilitacijos programos potencialių dalyvių nuomonių tyrimą.

Uždaviniai:

1. Išskirti viešojo valdymo struktūros komponentus ir nustatyti viešųjų programų vietą viešojo valdymo struktūroje.
2. Nustatyti pagrindines priežastis, lėmusias potencialių dalyvių atsisakymą dalyvauti profesinės rehabilitacijos programoje.

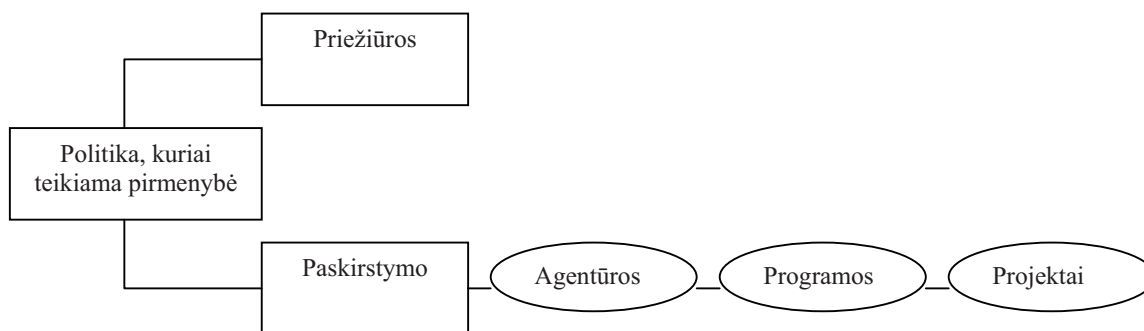
Šio straipsnio autorėms žinomas tik vienas empirinis tyrimas, susijęs su profesinės rehabilitacijos programa, kuri atliko VU doc. dr. Sargautytė ir Valakupių rehabilitacijos centro darbuotoja psichologė Šilalytė. Buvo atlikta apklausa profesinės rehabilitacijos programoje dalyvaujančių ir jau sėkmingai ją baigusiu asmenų. Šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti dalyvių motyvaciją dirbti ir jos dinamiką profesinės rehabilitacijos programos metu. Atsisakiusiųjų dalyvauti profesinės rehabilitacijos programoje nuomonė taip ir liko nesužinota.

Teoriniai tyrimo pagrindai

Viešosios politikos sėkmė dažniausia vertinama pagal tai, kiek viešosios politikos rezultatai atitinka jos uždavinius (Vilpišauskas, 2003). Politikos veiksmai turi dvi pagrindines paskirtis: priežiūros ir paskirstymo. Priežiūros veiksmai skirti užtikrinti, kad būtų laikomasi tam tikrų standartų arba procedūrų. Paskirstymo veiksmai, priešingai nei tie, kurie reikalauja pinigų, laiko, personalo ir įrangos įeigų. Todėl, kaip teigia Dunn (2006), konfliktai tarp agentūros persona-

lo ir vadybininkų, nepasitenkinimas darbo sąlygomis arba nelanksčios sprendimų priėmimo procedūros ga-

li paaikinti, kodėl programų, turinčių tokias pačias išteklių įeigas, išeių ir poveikių lygis yra žemesnis.

1 pav. Priežiūros ir paskirstymo veiksmai bei jų įgyvendinimas per agentūras, programas ir projektus
Šaltinis: Dunn (2006). *Viešosios politikos analizė. Įvadas*. Vilnius: Homo liber, p. 281.

Viešojo sektoriaus reformoms įgyvendinti patelkiamos viešosios programos, kurios yra viešojo valdymo struktūros pagrindas. Jomis realizuojamos viešojo valdymo politikos kryptys, tenkinami visuomenės poreikiai.

Viešoji programa – tai dokumentas, kuriame fiksuojama procedūrų ir taisyklių visuma, kuriame nustatyti tikslai, uždaviniai, jų įgyvendinimo vertinimo kriterijai, priemonės, numatytos lėšos ir laukiamas šios programos poveikis visuomenei (*LR nutarimas dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos*, 2002). Bardach (2006) sąvoką *programa* naudoja gerai parengtai įprastai veiklai apibūdinti. Neverauskas ir kt. *programą* apibrėžia kaip „projektų kompleksą, susidedantį iš tarpusavyje susijusių monoprojektų“ (Neverauskas, Stankevičius, Viliūnas, Černiūtė, 2001). Arimavičiūtė (2005) *programą* apibrėžia kaip „operacinės grupės valdomas ir tarpusavyje susijusias veiklas, kurios prisideda prie bendro institucijos tikslo įgyvendinimo“. Tačiau Bučinskas, Raipa, Staponkienė (2004) teigia, kad „viešoji programa – tai dokumentas, kuriame fiksuojama procedūrų ir taisyklių visuma, nustatyti tikslai, uždaviniai, jų įgyvendinimo vertinimo kriterijai, priemonės, numatytos lėšos ir tikėtinas šios programos poveikis visuomenei“.

Viešoji programa sukuriamą tam, kad patenkintų tam tikrus specifinius socialinius ir ekonominius visuomenės poreikius (viešosios programos dažniausia rengiamos ir realizuojamos sveikatos apsaugos, transporto, švietimo, aplinkosaugos, socialinės politikos, apsirūpinimo būstais, urbanistikos srityse). Bet kokios viešosios programos ištakos – tam tikros problemos pripažinimas. Visuomeninių problemų išskirtinis bruožas yra jų kompleksiskumas, neapibrėžtumas, menkas struktūrizavimas, jos nėra aiškiai demarkuotos: neaišku, kur prasideda viena problema ir kur baigiasi kita. Jos susipina, sutampa ir konfliktuoja tarpusavyje (Parsons, 2001).

Viešąsias programas formuoja ir realizuoja viešojo sektoriaus organizacijos, kurios nustato programos tikslus, susijusius su visuomenės poreikiais,

apsirūpina ištekliais ir numato programos poveikį visuomenei. Rezultatų vertinimas yra neatsiejama programos realizavimo dalis. Vertinimo procese daugiausia dėmesio skiriama programos efektyvumui įvertinti, atskleisti, kiek programa įgyvendino iškelto rezultatus. Rezultatai – tai, ką organizacija pateikia visuomenei, vėliau rezultatai sąveikauja su individais arba jų grupėmis, kuriems buvo skirta programa. Įvertinti programos poveikį nėra lengva, nes sunku rasti formalizuotus ir objektyvius rodiklius bei kriterijus poveikiui išmatuoti. Be to, sudėtinga kiekybiškai išreikšti efektą, kurį pajuto visuomenė, realizavus viešąją programą (Raipa, 2007).

Kaip teigia Albæk (2004), „patirtis rodo, kad programų vadybininkai ir personalas ne visada turi išankstinę poziciją dėl to, ką nori ar ką gali daryti ateityje. Jei programa neatneštų laukiamų rezultatų, tokia pozicija leistų jiems programos dėka pelnyti „dividendus“ ir taip išspręsti nenumatytas problemas, jei jos netikėtai iškiltų. Kartais jie net peržiūri programoje numatytus tikslus“.

McLaughlin (1985) pastebi, kad iš pradžių buvo laikytasi nuostatos, kad programos yra įgyvendinamos laikantis iš anksto numatyto plano. Daugelis įgyvendinimo studijų parodė, kad ši prielaida yra naiivi. Dažnai svarbiau yra būtent tai, kaip programa yra įgyvendinama, o ne tai, kaip ją buvo numatoma įgyvendinti (McLaughlin, 1985)

Kai kuriose srityse žlugo ankstesnės pastangos padėti ypač silpnoms socialinėms grupėms. Viena jų teigė, kad programos teorija savaime nebuvo gyvybinga, nes ją grindė „sistemas“ ir profesionalų prielaidos. Programos ir vertinimo modeliai, kurių tikslas – suteikti tokioms grupėms galios aktyviai formuluoti savo pageidavimus ir reikalavimus jų pačių prielaidų pagrindu, buvo sukurti ir išplėtoti kaip alternatyva ankstesniajam (Fetterman, Kaftarian, Wandersman, 1996).

Vaisiūnaitė, Raipa (2007) pastebi, kad Lietuvoje mažai dėmesio skiriama programų rezultatams ir poveikiui įvertinti, nepakankamai reglamentuojamas

tarpdisciplininių programų įgyvendinimo ataskaitų rengimas, neieškoma efektyvesnių išteklių panaudojimo būdų, neskatinamas programų valdymo kokybės gerinimas, nevertinamas poveikis ilgalaikiams tikslams ir rezultatams, veiklos ataskaitose pasigendama rekomendacijų programų ištekliams efektyviau naudoti, nevertinama, kas, įgyvendinant programą, buvo atlikta gerai ir kas nepasisekė.

Kartais viena programa ar priemonė vertinama trijuose skirtinguose laiko etapuose, tačiau kartais vertinimas atliekamas tik vieną kartą programos ar jos sudedamosios dalies gyvavimo laikotarpiu (Vilpišauskas, Nakrošis, 2005).

Pagrindinė klaida, kuri daroma vertinant programos poveikį ta, kad lieka nesužinota nuomonė potencialių programos dalyvių, t. y. tų, kuriems ši programa buvo skirta, tačiau jie programoje atsisakė dalyvauti. Taigi lieka neatskleistos priežastys, kurios sutrukdė realizuoti programą iki galo ir užkertamas kelias tinkamai programą pakoreguoti.

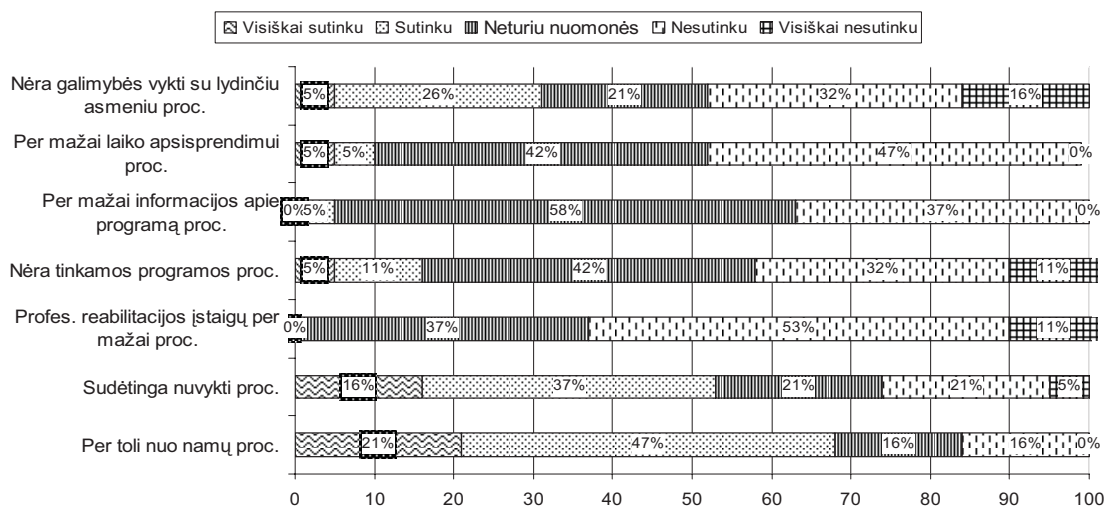
Tyrimo metodika

Taikyti šie tyrimo metodai: literatūros šaltinių analizė, turinio analizė, apklausa raštu (anketavimas). Siekiant nustatyti pagrindines priežastis, lėmusias potencialių dalyvių atsisakymą dalyvauti profesinės rehabilitacijos programoje, naudotas struktūrizuotas duomenų rinkimo būdas – potencialių dalyvių anketinė apklausa. Buvo sudarytas tyrimo klausimynas iš trijų dalių: įvadinės, klausimų apie respondentą ir klausimų, reikalingų tyrimo rezultatams gauti. Įvadinėje klausimyno dalyje pristatyta, kas ir kodėl atlieka tyrimą. Respondentams buvo akcentuota, kad apklausa yra anoniminė. Antroje klausimyno dalyje suprojektuotas demografinis blokas, kuris padėjo nustatyti demografinės respondentų charakteristikas. Daugelis šios dalies klausimų yra uždari, tačiau yra ir atviro tipo atsakymais besibaigiančių klausimų, siekiant sužinoti išsamesnę informacijos apie respondentą. Susuma-

vus šios dalies rezultatus, matuojami klasifikaciniai požymiai, reikalingi norint palyginti. Tyrimo tikslui pasiekti suprojektuota svarbiausia – trečioji – anketos dalis, skirta išsiaiškinti respondentų nuomonę tiriamuoju klausimu. Ją sudarė 37 teiginiai: teiginiai, skirti psichologiniams veiksniams (tiek vidiniams, tiek išoriniams) identifikuoti; teiginiai, skirti socialiniams ir finansiniams veiksniams identifikuoti; teiginiai, skirti organizaciniams veiksniams identifikuoti. Buvo atlikta šių teiginių blokų faktorinė analizė, kuri padeda nagrinėti ir išskirti reiškinio dėsningumus ir struktūrą. Faktorinės analizės metu teiginių blokas buvo apibendrintas 4 veiksnių modelyje. Visuose veiksniuose kintamieji sugrupuoti į keturias veiksnių grupes pagal prasmes, apskaičiuoti kintamųjų, veiksnio koreliacijos koeficientai gana aukšti ($0,552 \leq L \leq 0,875$).

Tyrimo rezultatai

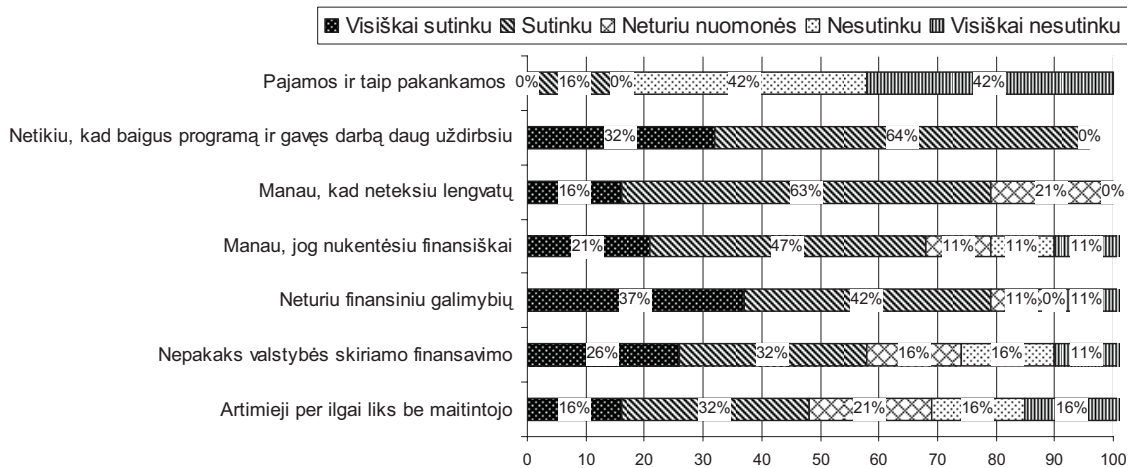
Tyrimo dalyvavo 76 Šiaulių apskrityje gyvenantys neįgalūs asmenys (duomenys rinkti nuo 2008 m. rugsėjo iki 2009 m. birželio mėn.), kuriems buvo siūloma dalyvauti profesinės rehabilitacijos programoje, tačiau jie dėl įvairių priežasčių atsisakė. 84 proc. respondentų tyrimo metu niekur nedirbo ir nesimokė, 11 proc. turėjo pastovų darbą, 5 proc. mokėsi, tačiau dėl negalios neteko galimybės dirbti pagal turimą kvalifikaciją ar mokytis pasirinktą specialybę. Taigi visi respondentai tyrimo metu niekur nedirbo ir nesimokė. Daugiau nei pusė respondentų (58 proc.) tyrimo metu aktyviai nebedalyvavo darbo rinkoje nuo 1 iki 3 m. Profesinės rehabilitacijos programa yra orientuota į niekur nedirbančius ir nesimokančius asmenis. Ši programa turi padėti grąžinti neįgaliojo statusą turinčius asmenis į darbo rinką, adaptuoti socialinėje aplinkoje. Toliau straipsnyje pateikiama keturios grupės sugrupuotų veiksnių, lėmusių atsisakymą dalyvauti programoje, analizė.

2 pav. Organizacinių veiksnių įvertinimas (N = 76)

Organizacinių veiksmų analizė. Respondentų vertinimui buvo pateikti septyni organizaciniai veiksniai, kurie, tyrėjų nuomone, galėtų daryti įtaką apsisprendimui nedalyvauti programoje. Susumavus gautus rezultatus matyti, kad didžiausia problema neįgaliems asmenims yra nuvykti į profesinės reabilitacijos vietą. Ryškėja tendencija, kad neįgalus asmuo

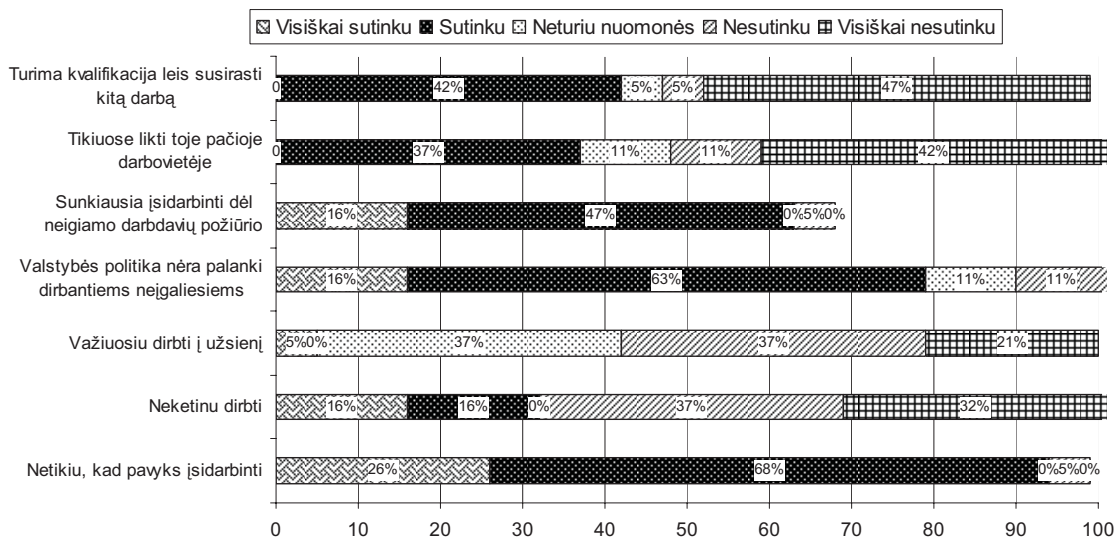
norėtų į profesinę reabilitaciją vykti su lydinčiu asmeniu. Taip pat nemažai respondentų pasirinko įverti „neturiu nuomonės“, o tai reiškia, kad organizaciniai veiksniai nėra patys svarbiausi ir lemiantys apsisprendimą nedalyvauti programoje. Kaip respondentai įvertino finansinius veiksnius, matyti 3 pav.

3 pav. Finansinių veiksmų įvertinimas (N = 76)

Finansinių veiksmų analizė. Apibendrinant tyrimo rezultatus šiuo aspektu, matyti, kad finansiniai veiksniai daro didžiausią įtaką potencialių dalyvių apsisprendimui. Į teiginius „neturiu finansinių galimybių“ ir „nepakaks valstybės finansavimo“ teigiamai atsakė atitinkamai 42 proc. ir 32 proc. respondentų. Net 63 proc. respondentų mano, kad gali netekti neįga-

liams asmenims skiriamų lengvatų (daugelis lengvatų susijusios su finansinės naštos palengvinimu). Daugiau nei pusė apklaustųjų netiki, kad sėkmingai baigę programą ir įsidarbinę daug uždirbs. Šiame kontekste galimybė baigus profesinės reabilitacijos programą pradėti dirbti ir užsidirbti apklaustiesiems nepasirodė patraukli.

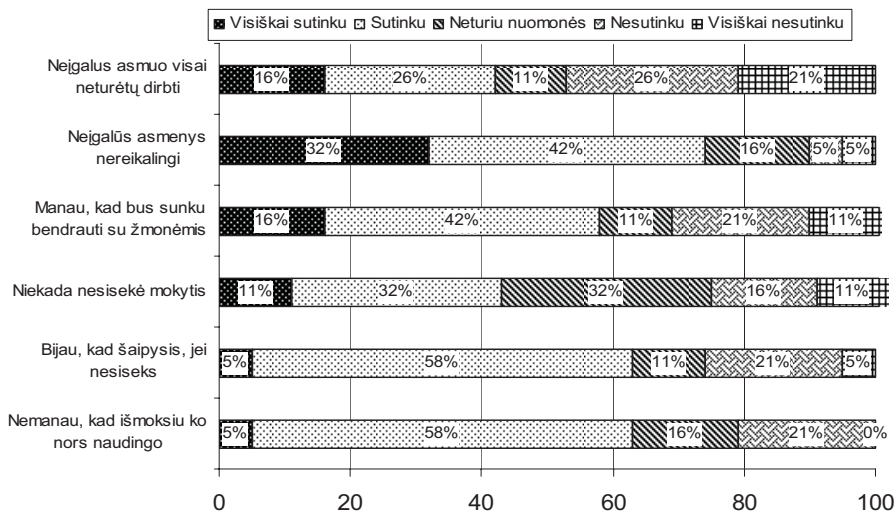
4 pav. Socialinių veiksmų įvertinimas (N = 76)

Socialinių veiksmų vertinimas. Socialiniams veiksniams įvertinti respondentams buvo pateikti septyni teiginiai. Apibendrinant tyrimo rezultatus socialinių veiksmų aspektu, matyti, kad 94 proc. respondentų nesitiki, kad baigus programą jiems pavyks įsidarbinti. Atitinkamai 79 proc. respondentų mano, kad valstybės politika nėra palanki dirbantiems neįga-

liams. Mažiau nei pusė apklaustųjų (42 proc.) mano, kad, nepaisant negalės, turima kvalifikacija leis susirasti kitą darbą, o 37 proc. tikisi likti toje pačioje darbovietėje. Pastebėta, kad tiek valstybės vykdoma politika dirbančių neįgalųjų atžvilgiu, tiek darbdavių požiūris į neįgalų asmenį yra neigiamas. Be to, reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad 32 proc. apklaustųjų

visai neketina dirbti, nors apklausoje dalyvavo neigalieji, kuriems nustatytas 30–40 proc. darbingumo ly-

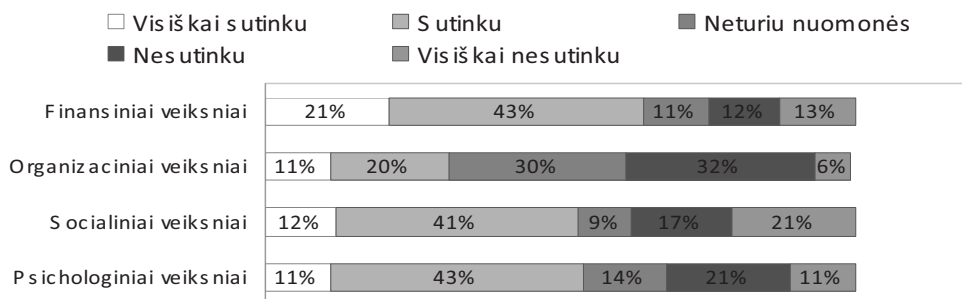
gis, o tai iš dalies darbingi asmenys, kurie neturi sunkaus laipsnio funkcijų sutrikimų.

5 pav. Psichologinių veiksnių įvertinimas (N = 76)

Psichologinių veiksnių įvertinimas. Psichologinių veiksnių įvertinimui buvo pateikti šeši teiginiai. Į teiginius „Nemanau, kad išmoksiu ko nors naudingo“, „Bijau, kad šaipysis, jei nesiseks“, „Manau, kad bus sunku bendrauti su žmonėmis“ daugiau nei pusė respondentų atsakė teigiamai, o tai rodo menką apklaustųjų savivertę ir nepasitikėjimą savo jėgomis. Šie trys teiginiai skirti respondentų vidinėms nuostatoms atskleisti, kitais trimis norėta sužinoti, kaip

respondentai vertina aplinkinių nuomones apie jų galimybes kaip visavertems asmenybėms dalyvauti darbo rinkoje. 42 proc. apklaustųjų mano, kad neįgalus asmuo visai neturėtų dirbti, o 74 proc. įsitikinę, kad neįgalieji darbo rinkoje nereikalingi. Apibendrinant respondentų atsakymus matyti, kad vidinės nuostatos yra svaresnės ir labiau lemiančios respondentų priimtą sprendimą atsisakyti dalyvauti programoje.

6 pav. Apibendrintas veiksnių įvertinimas

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad finansiniai, socialiniai ir psichologiniai veiksniai daro beveik vienodą įtaką respondentų apsisprendimui nedalyvauti programoje. 64 proc. respondentų pasirinko finansinius veiksniai kaip svarbiausius priimančią sprendimą, atitinkamai socialinius – 53 proc., psichologinius – 54 proc. Kaip mažiau lemiančius apsisprendimą respondentai (31 proc.) nurodė organizacinius veiksniai. Iš finansinių veiksnių įvertinimo labiausiai atkreiptinas dėmesys į tai, kad net 79 proc. respondentų mano, kad gali netekti neįgaliam asmeniui teikiamų lengvatų, kas gali lemti socialinį ir psichologinį nesaugumą. Analizuojant socialinius veiksniai pastebėtina, kad 94 proc. apklaustųjų baigę programą nesitiki įsidarbinti, o tai yra pagrindinis demotyvuojantis veiksnys dalyvauti programoje. Kaip

matyti, visos trys veiksnių grupės yra tarpusavyje glaudžiai susijusios.

Išvados

1. Viešosios programos yra viešojo valdymo struktūros pagrindas, jomis realizuojamos viešojo valdymo politikos kryptys, tenkinami visuomenės poreikiai. Viešoji programa sukuriama tam, kad patenkintų tam tikrus specifinius socialinius ir ekonominius visuomenės poreikius. Realizuojant programas susiduriama su tokiomis problemomis kaip nepakankama tos visuomenės grupės, kuriai taikoma programa motyvacija, suinteresuotųjų grupių spaudimas, finansinės, organizacinės problemos. Viešąsias programas rengia ir realizuoja viešosios institucijos, kadangi privataus sekto-

riaus organizacijoms tai daryti ekonomiškai ne-naudinga dėl šių programų specifiškumo, didelių apimčių ir didelių sąnaudų. Viešųjų programų poveikis visuomenei pajuntamas ne iš karto, o po 10–15 m., todėl neretai pritrūkstama politinės valios nuosekliam programos tęstinumui. Jei programos įgyvendinti nepavyksta ar pavyksta tik iš dalies, lieka nerealizuoti socialiniai ir ekonominiai lūkesčiai tiek programos dalyvių, tiek rengėjų, tiek visos visuomenės atžvilgiu.

2. Išanalizavus potencialių profesinės reabilitacijos programos dalyvių nuomones *organizacinių veiksmų* aspektu nustatyta, kad organizaciniai veiksniai nėra patys svarbiausi ir lemiantys apsisprendimą nedalyvauti programoje, tačiau pastebėtina, kad nemažai respondentų, vertinant teiginius, pasirinko atsakymą „neturiu nuomonės“. Taigi galima daryti išvadą, kad apie šią programą potencialiems dalyviams nebuvo pateikta išsami informacija.
3. Išanalizavus potencialių profesinės reabilitacijos programos dalyvių nuomones *finansinių, socialinių ir psichologinių veiksmų* aspektu paaiškėjo, kad visos trys veiksmų grupės beveik vienodai daro įtaką respondentų apsisprendimui nedalyvauti programoje. Visos veiksmų grupės yra tarpusavyje susijusios.
4. Išanalizavus tyrimo rezultatus nustatyta, kad kuo ilgiau respondentai nedirba, tuo prasčiau vertina galimybę sėkmingai įsidarbinti, tačiau galimybė mokytis ir dalyvauti programoje yra atvirkščiai proporcinga respondentų nedirbamam laikotarpiui, t. y. kuo respondantai ilgiau nedirba, tuo geriau vertinama galimybė mokytis ir dalyvauti programoje. Todėl labai svarbu per kuo trumpesnę laikotarpį nuo asmens pasitraukimo iš darbo rinkos įvairiomis priemonėmis ir per programas padėti įgyti atitinkančią jų negalę profesinę kvalifikaciją ir grįžti į darbo rinką.

J. Staponkienė, A. Šerikova

Problems of Implementation of Public Programs in Lithuania: Research of Opinion of Potential Participants in Professional Rehabilitation Program

Summary

The present article considers the problems of implementation of public programs, there is presented the place of public programs in the structure of public government.

Successful implementation of public programs is one of the essential elements of the efficient government of the public sector. Implementing of such programs is aimed towards a particular economical-social effect on entire society, its welfare. The effect of public programs on the society is felt not immediately, but after 10–15 years, therefore the lack of polar volition to consistent succession is rather

Literatūra

1. Albæk, E. (2004). *Ekspertizė ir viešoji politika: keisti sugulovai?* Vilnius: Eugrimas.
2. Arimavičiūtė, M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
3. Bardach, E. (2006). *Praktinis politikos analizės vadovas. Aštuonių žingsnių kelias efektyviau spręsti problemas*. Vilnius: Homo liber.
4. Bučinskas, A., Raipa, A., Staponkienė, J. (2004). Viešosios programos naujojo viešojo valdymo struktūroje. *Tiltai*, 2.
5. Dunn, W. N. (2006). *Viešosios politikos analizė. Įvadas*. Vilnius: Homo liber.
6. Fetterman, D. M., Kaftarian, Sh. J., Wandersman, A., (eds.) (1996). *Empowerment Evaluation: Knowledge and Tools for Self-Assessment & Accountability*. Thousand Oaks: Sage.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas nr. IX-1187 dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos. *Valstybės žinios*, nr. 113-5029.
8. McLaughlin, M. (1985). Implementation realities and evaluation design, in R. L. Shotland & M. M. Mark (Eds.). *Social science and social policy*. Beverly Hills: Sage.
9. Neverauskas, B., Stankevičius, V., Viliūnas, V., Čerņiūtė, I. (2001). *Projektų valdymas*. Kaunas: „Technologija“.
10. Petrauskas, R., E., Bilevičienė, T., (2007). Neįgaliųjų integravimas į darbo rinką informacinės visuomenės sąlygomis. *Informacijos mokslai*, 42–43, 56–61.
11. Parsosns, W. (2001). *Viešoji politika*. Vilnius: Eugrimas.
12. Raipa, A. (Red.). (2002). *Naujoji viešoji vadyba*. Kaunas: „Technologija“.
13. Vaisiūnaitė, D., Raipa, A. (2007). Viešųjų programų ir projektų valdymas įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 210–219.
14. Vilpišauskas, R., Nakrošis, V. (2005). *Ko verta politika? Viešosios politikos vertinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje*. Vilnius: Eugrimas.
15. Vilpišauskas, R. (2003). *Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka*. Vilnius: Eugrimas.

frequent. In case the implementation of the program fails or it is implemented only partially, unrealised social-economical expectations of the participants, organisers of such program, and the whole society remain.

The aim of the present article is to establish the position of public programs in the structure of public government as well as to perform the research into the opinions of the potential participants of a professional rehabilitation program.

When implementing programs, such problems as

insufficient motivation of the group of society to which the program is applied, pressure of concerned groups as well as financial, organisational problems are encountered.

The opinions of potential participants of the particular public program (professional rehabilitation program) are analysed in the presented empirical research. During the research, the main reasons determining refusal of potential participants to participate in the program were revealed.

Having analysed the opinions of the potential participants in the professional rehabilitation program in the aspect of organisational factors, we established that the organisational factors are not the most important and determining the decision to refuse to participate in the program, however, assessing the statements it was noticed that a rather big part of respondents selected the response "I have no opinion", thus we may draw a conclusion that the potential participants were not provided with comprehensive information about the program.

After completion of the analysis of the opinions of the potential participants in the professional rehabilitation program in the aspect of financial, social and psychologi-

cal factors, it became clear that all three groups of factors make almost equal effect on the respondents' decision to refuse to participate in the program. All groups of factors are closely related and interact with each other.

After analysis of the results of the research, it was established that longer duration of unemployment affected the more pessimistic assessment of the possibility to get employment, however the possibility to study and participate in the program was inversely proportional to the length of the period of time of unemployment, i.e. the longer the duration of unemployment of the respondents, the higher the evaluation of the possibility to study and participate in the program. Therefore it is very important to help people to obtain professional qualification meeting their special needs due to their incapacity for work and to return back to the labour market using various means and programs in as short as possible period of time after the person's retreat from the labour market.

Keywords: public program, public program implementation, professional rehabilitation program, program evaluation.